

Gangsheng Bao

Demokrasiler Neden

—
Araştırma
İncelama
—

Çöker?

Gangsheng Bao, Fudan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi'nde Siyaset Bilimi profesörüdür. 2025 yılında Stanford Üniversitesi'nde misafir öğretim üyeliği yapmıştır. Prof. Bao, doktorasını 2012 yılında Pekin Üniversitesi'nde yapmıştır. Sayısız makalenin ve birçok kitabın yazarıdır. *Demokrasiler Neden Çöker?* 2014 yılında *The Beijing News* tarafından Yılın Sosyal Bilimler Kitabı seçilmiştir. 2018 yılında *The Economic Observer* tarafından Yılın Yazarı seçilmiştir. Halen Şanghai'da yaşamaktadır.

DEMOKRASİLER NEDEN ÇÖKER?

Orijinal adı: Politics of Democratic Breakdown

© 2022, Gangsheng Bao

Yazan: Gangsheng Bao

İngilizceden çeviren: Durmuş Bayram

Yayıma hazırlayan: Kemal Küçükgedik

Türkçe yayın hakları: © 2026 Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Bu kitabın çevirisi, Taylor & Francis Group üyesi Routledge Yayınları'nın İngilizce baskısından yapılmıştır.

1. baskı / Ocak 2026 / ISBN 978-625-5683-79-3

Sertifika no: 44919

Kapak tasarımı: Cüneyt Çomoğlu

Sayfa uygulama: Yeşim Ercan Aydın

Baskı: Yıkılmazlar Basın Yayın Prom. ve Kağıt San. Tic. Ltd. Şti.

15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B Güneşli - Bağcılar - İSTANBUL

Tel: (212) 515 49 47

Sertifika no: 45464

Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Demokrasiler Neden öker?

Gangsheng Bao

DOĞAN KİTAP
ÖRNEKTİR

Çeviren: Durmuş Bayram

İçindekiler

Şekiller.....	8
Tablolar	9
Önsöz	11
 BİRİNCİ KISIM: Demokratik Çöküşün Teorisi	13
1. Giriş: Demokratik Rejimlerin Çöküşüne Dair Yeni Bir Açıklama	15
2. Siyasal Bölünmelerin Mantığı	71
3. Siyasal Kurumlar ve Merkezkaç Demokrasi.....	119
 İKİNCİ KISIM: Vaka İncelemeleri	163
4. Weimar Cumhuriyeti'nde Demokratik Çöküş	165
5. Nijerya'da Etnik Çatışma ve Demokrasi İkilemi	246
6. Sınıf Çatışması ve Şili Demokrasisinin Çöküşü.....	324
7. Mucizevi Hindistan Demokrasisi ve Anayasası.....	381
 ÜÇÜNCÜ KISIM: Sonuç ve Çıkarımlar	477
8. Sonuç: Genç demokrasilerin çöküşü nasıl önlenebilir?	479
 Kaynakça	504
Dizin	523

Şekiller

Şekil 1.1	Demokratik çöküşün mantığı.....	45
Şekil 1.2	Seçmenler arasında siyasal bölünme, siyasal kurumlar ve demokratik istikrar.....	57
Şekil 2.1	Oy hakkının yaygınlaşması ve seçmenlerin siyasal tercihlerindeki hareket.....	77
Şekil 2.2	Farklı sınıflardaki seçmenlerin ideolojik eğilimleri.....	86
Şekil 2.3	Sanayileşmiş Batı toplumlarında sınıfsal bölünme ve sınıf temelli oy vermenin değişimi.....	88
Şekil 2.4	Seçmenlerin sınıfsal bölünme düzeylerinin karşılaştırılması.....	112
Şekil 2.5	Başlıca siyasal meseleler ve seçmenler arasındaki bölünme dereceleri.....	113
Şekil 2.6	Üç tip temel siyasal mesele.....	115
Şekil 3.1	Siyasal kurumsal düzenlemelerin üç düzeyi ve temel kurumları.....	134
Şekil 3.2	Farklı siyasal kurumların merkezci ve merkezkaç teşvikleri.....	157
Şekil 3.3	Merkezkaç ve merkezci demokrasilerin ideal tipleri.....	159
Şekil 4.1	Alman Reichstag'ında büyük partilerin aldığı oy oranları: 1871-1912 (%).....	186
Şekil 5.1	Nijerya idari haritası: dört bölgeden otuz altı eyalete.....	319
Şekil 7.1	Hindistan'daki başlıca sol, merkez ve sağ partilerin 1962 seçimlerindeki oy oranları	422
Şekil 7.2	Hindistan Lok Sabha seçimlerinde seçmen katılım oranının eğilimi: 1952-2009.....	432
Şekil 7.3	Hindistan'ın siyasal istikrar göstergesindeki eğilim: 1996-2020.....	443
Şekil 7.4	Hindistan ile diğer ülke grupları arasında hesap verebilirlik ve siyasal istikrar göstergelerinin karşılaştırması: 2020.....	444

Tablolar

Tablo 1.1	Üçüncü Dalga'da (1974-2006) gerçekleşen demokratik çöküşler..	25
Tablo 1.2	Demokratik istikrarın dört türü	56
Tablo 3.1	Merkezkaç ve merkezci demokrasilerin temel özellikleri.....	159
Tablo 4.2	Weimar Ulusal Meclisi ve İlk Reichstag seçimlerinde başlıca siyasi partilerin sandalye sayıları ve oy oranları	199
Tablo 4.3	İkinci ve dördüncü Weimar Reichstag seçimlerinde başlıca siyasi partilerin sandalye sayıları ve oy oranları	205
Tablo 4.4	Almanya'da işçi grevleri ve fabrika kapanmaları nedeniyle yaşanan iş günü kayıpları: 1924-1928	209
Tablo 4.5	Almanya'nın temel ekonomik göstergelerindeki değişim: 1929-1932	210
Tablo 4.6	Weimar Reichstag'ında toplantı, yasa ve "olağanüstü hal" kararnamelerinin sayısı: 1930-1932	211
Tablo 4.7	Beşinci ve altıncı Weimar Reichstag seçimlerinde başlıca siyasi partilerin sandalye sayıları ve oy oranları	215
Tablo 4.8	Weimar hükümetlerinin süresi ve parlamentodaki destek oranları (1919-1933)	228
Tablo 4.9	Nazi Partisi'nin oy ve Reichstag sandalye sayısındaki artış	233
Tablo 4.10	Nazi Almanyası'nın erken dönemdeki ekonomik başarıları: gayrisafi milli hasıla ve işsizlik	239
Tablo 5.1	Nijerya'daki üç bölgenin 1950'lerdeki dinsel kompozisyonu	271
Tablo 5.2	Nijerya'nın 1959 seçimlerindeki başlıca siyasi partilerin sembolleri	274
Tablo 5.3	Nijerya'daki başlıca etnik grupların coğrafi dağılımı ve nüfus oranı: 1952/53 ve 1963	276
Tablo 5.4	1959 Seçimleri'nde Nijerya'daki başlıca siyasi partilerin oy ve sandalye dağılımı	285
Tablo 5.5	Nijerya'nın 1964/65 Federal seçim sonuçları: Sandalye dağılımı	293
Tablo 5.6	İki büyük partinin kendi bölgelerindeki büyümesi: 1959 ve 1964/65 seçimleri	294

Tablo 6.1	Şili'nin ekonomik olarak faal nüfusunun mesleki dağılımı (1970).....	334
Tablo 6.2	1925-1970 Başkanlık seçimlerinde seçmen katılımının artışı	346
Tablo 6.3	Şili'de partilere göre seçim sonuçları, 1957-1973 (%)	349
Tablo 6.4	Şili'de kentsel arazilerin, fabrikaların ve çiftliklerin işgalleri: 1967-1970.....	358
Tablo 6.5	Şili'de işçi grevleri ve katılımcılarının artışı: 1958-1972	358
Tablo 6.6	Şili'de enflasyon oranı: 1957-1973	372
Tablo 7.1	Lok Sabha'daki siyasi partilerin oy ve sandalye dağılımları: 1952-1962	420
Tablo 7.2	Hindistan Lok Sabha seçimlerinde başlıca siyasi partilerin oy ve sandalye oranları: 1984-2009	436
Tablo 7.3	Farklı eyaletlerde beş "ulusal" partinin Lok Sabha'daki sandalye dağılımı: 2009	441
Tablo 7.4	Halk Meclisi'nde (Lok Sabha) Kongre Partisi'nin oy ve sandalye oranları: 1952-1984.....	454
Tablo 7.5	Hindistan koalisyon hükümetlerinin parti yapısı ve süresi: 1989-2014	459
Tablo 7.6	Lok Sabha seçimlerinde iki büyük parti ittifakının oy ve sandalye oranları: 1999-2009.....	464

Önsöz

Öncelikle doktora eğitimim sırasında bana destek olan Pekin Üniversitesi Hükümet Okulu'ndaki hocalarıma teşekkür etmek isterim. Teorik sadelik konusundaki güçlü vurgusuyla Prof. Fu Jun'dan çok şey öğrendim. Sosyal bilimler metodolojisi açısından ise esas olarak Prof. Zhu Tianbiao'nun derslerinden yararlandım; kendisi doktora tezimin kuramını ve yapısını geliştirmem için benimle sürekli olarak çalıştı. Siyaset felsefecisi Prof. Li Qiang ise birçok önemli ve temel siyasal meseleyi anlamamda bana yardımcı oldu.

Bu kitabın büyük bölümü doktora eğitimimin son yılında, Birleşik Krallık'taki London School of Economics and Political Science'ta (LSE) misafir doktora öğrencisi olarak bulunduğum dönemde tamamlandı. Süreç boyunca Prof. Paul Kelly bana gerekli rehberliği ve desteği sağladı. LSE Kütüphanesi'nin kapsamlı kitap koleksiyonu ve özverili personeli de beni oldukça etkiledi.

Çince baskıyı 2014 yılında yayımlayan Commercial Press'e bu kitabın küresel İngilizce baskısının Routledge tarafından yayımlanmasına onay verdikleri için teşekkür ederim. Commercial Press'in sorumlu editörü Li Yue, kitabın Çince baskısının yüksek kaliteyle yayımlanması için büyük çaba sarf etti. Ayrıca üniversite arkadaşlarım Min Yu ve Guo Jiying'e kitabın İngilizce taslağının profesyonel redaksiyon hizmetleri için sağladıkları maddi destek nedeniyle teşekkür ederim.

Kitabın İngilizce baskısının yayımlanması Routledge'ın çabaları sayesinde mümkün olmuştur. Taylor & Francis Books'un Pekin'deki editörü Sun Lian, kitabımı keşfederek İngilizce çevirisini tamamlamam konusunda beni teşvik etti. Aynı zamanda kitabın İngilizce editörlüğünü üstlendi ve mükemmel bir editoryal çalışma gerçekleştirdi.

Son olarak, eşim Yang Zixi'ye ve çocuklarım Bao Ruyi ile Bao Yiru'ya teşekkür ediyorum. Akademik çalışmalarımda beni desteklediler ve hayatıma büyük mutluluk kattılar.

DOĞAN KİTAP
ÖRNEKTİR

BİRİNCİ KISIM

Demokratik Çöküşün Teorisi

Giriş

Demokratik Rejimlerin Çöküşüne Dair
Yeni Bir Açıklama

28 Haziran 2009 günü sabah erken saatlerde, Orta Amerika ülkelerinden Honduras'ta bir askeri darbe gerçekleşti ve seçilmiş devlet başkanı Manuel Zelaya askerler tarafından zorla sınır dışı edildi. Böylece 1982'de kurulan ülkenin sivil hükümeti, askeri darbe yoluyla istikrarsız hale geldi. *The New York Times* darbe hakkında şu şekilde haber yaptı:

Honduras Devlet Başkanı Manuel Zelaya, pazar günü ordu tarafından görevden alındı. Bu durum, onun başkanlık dönem sınırlamasını kaldırma çabaları üzerine aylardır süren gerilimin doruk noktası oldu.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana Orta Amerika'daki ilk askeri darbede, askerler sabahın erken saatlerinde başkent Tegucigalpa'daki başkanlık sarayını bastı, başkanlık muhafızlarının silahlarına el koydu, Bay Zelaya'yı uykusundan kaldırdı ve onu bir uçakla Kosta Rika'ya gönderdi. [...]

Bay Zelaya'nın tutuklanması, haftalardır devam eden bir mücadelenin doruk noktasıydı. Bu mücadele pazar günü yapılması planlanan ve Zelaya'nın anayasa değişikliğine zemin hazırlamasını umduğu bir referandum üzerineydi. [...]

Honduras, 1982'den bu yana sivil bir hükümete sahip. Ancak Orta Amerika'nın büyük bölümünde olduğu gibi ordu hâlâ perde arkasında güçlü bir aktör.¹

1. Elisabeth Malkin, "Honduran President Is Ousted in Coup," *New York Times*, 28 Haziran 2009, www.nytimes.com/2009/06/29/world/americas/29honduras.html?pagewanted=all.

Honduras darbesinden önce Tayland ordusu 19 Eylül 2006'da, Başbakan Thaksin Shinawatra, Birleşmiş Milletler konferansına katılmak üzere ülke dışındayken bir askeri darbe düzenleyerek Tayland'da demokrasiyi ortadan kaldırmıştı. Bu, Tayland tarihinde ordunun demokrasiyi devirdiği bir başka örnekti. Bu olay hakkında BBC muhabirleri tarafından kaleme alınmış haberler bulunmaktadır.

Darbe neden şimdi gerçekleşti? 2001 yılında iktidara gelen Bay Thaksin tartışmalı ve ayrıştırıcı bir lider olduğunu kanıtlamıştı. Tayland'ın kırsal kesimlerinde yaşayan yoksul halk arasında son derece popüler olmasına rağmen, sert üslubu ve büyük serveti ona birçok düşman kazandırmış ve ülkeyi âdeta ikiye bölmüş görünüyordu.²

Bir başka haberde ise şu ifadeler yer aldı:

Beyaz Saray Basın Sözcüsü Tony Snow, ABD'nin "hayal kırıklığına uğradığını" belirtti ve Tayland ile yürütülen serbest ticaret anlaşması görüşmelerinin demokrasinin hızlı biçimde yeniden tesis edilmesine bağlı olduğunu söyledi. ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Tom Casey ise darbe için "hiçbir meşru gerekçe" olmadığını ifade etti. "Bu, demokrasi açısından bir geri adımdır" diye ekledi. [...] Bu, 1932 ile 1991 yılları arasında tam on yedi kez darbe gerçekleşen ülkede on beş yıl aradan sonra meydana gelen ilk darbe oldu.³

Her ne kadar Honduras ve Tayland daha sonra yeniden demokratik seçimlere dönmüş olsalar da askeri darbeler kuşkusuz bu ülkelerdeki demokrasiyi sekteye uğrattı. Aslında bu ülkelerdeki askeri darbeler, gelişmekte olan demokrasilerde görülen demokratik çöküşün tipik iki örneğidir. Türkiye, Gana, Nijerya, Peru,

2. "Q&A: Thailand's coup impact," BBC, 20 Eylül 2006, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/asiapacific/5362878.stm>

3. "Washington Criticises Thai Coup," BBC, 21 Eylül 2006, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/5365906.stm>.

Zambiya, Sudan, Pakistan ve daha birçok ülke, üçüncü demokratikleşme dalgası sırasında demokratik çöküş yaşamıştır. Modern dünya tarihinde demokrasinin çöküşü yalnızca üçüncü dalgaya özgü değildir. Birçok gelişmiş Avrupa ülkesi de tarihleri boyunca demokratik çöküş yaşamıştır. Fransa, Almanya, İtalya, İspanya, Portekiz, Polonya, Avusturya ve daha pek çok Avrupa ülkesinde demokrasi ya on dokuzuncu yüzyılda ya da yirminci yüzyılın ilk yarısında çökmüştür.

Demokrasinin çöküşü, ülkelerdeki rejim değişiklikleri nedeniyle milyonlarca, hatta on milyonlarca insanın hayatını değiştiren büyük bir siyasal ve tarihsel olaydır. Demokrasinin çöküşü, siyasal iktidarın çoğunluktan azınlığa geçmesi, özgürlük ve demokrasi düzeyinde keskin bir gerileme, siyasal liderlerin seçim süreçlerinin bozulması, otoriter bir rejime ve baskıcı yönetime geri dönüş ile karakterize edilir. Demokrasinin çöküşü genellikle bir ülkenin ekonomik ve toplumsal koşullarını, hatta uluslararası siyasetin biçimini dahi etkiler. 1933'te Almanya'da ve 1973'te Şili'de yaşanan demokratik çöküşler ve sonrasında kurulan diktatörlükler, Yahudilerin Almanya'da maruz kaldığı büyük çaplı soykırım gibi ciddi insani trajedilere yol açan yoğun siyasal baskı süreçlerini doğurmuştur. 1936'da İspanya'da ve 1966'da Nijerya'da yaşanan demokratik çöküşler ise en az yüz binlerce, hatta milyonlarca ölüm ve yaralanmaya neden olan iç savaşlara yol açmıştır. 1922'de İtalya, 1932'de Japonya⁴ ve 1933'te Almanya'da yaşanan demokratik çöküşler yalnızca iç siyasetin trajedisi değil, aynı zamanda uluslararası siyasetin felaketi olmuştur. Zira bu üç ülkedeki demokrasinin gerilemesi, 1939'dan 1945'e kadar süren İkinci Dünya Savaşı'nı tetiklemiştir.

4. Japonya'da 1890 yılında yürürlüğe giren ilk anayasa, imparatorun neredeyse mutlak yetkilere sahip olduğunu teyit etmiş olsa da imparatorun yasama yetkisini "İmparatorluk Parlamentosu'nun rızasıyla" kullandığını da hükme bağlamıştır; ayrıca önemli miktarda mülke sahip 450.000 yurttaşta oy hakkı tanımış ve siyasi partilerin rekabet etmesine izin vermiştir. Daha sonra, demokratik hareketlerin sonucu olarak Japonya seçim reformları uygulamıştır. 1925 tarihli Genel Seçim Yasası, 25 yaşını dolduran her yetişkin erkek yurttaşta oy hakkı vermiştir. Japon kabinesi, genel oyla seçilen parlamentodaki çoğunluk partisi tarafından oluşturulmuştur. Ancak Japon ordusu tarafından 1932 yılında gerçekleştirilen darbe, Japonya'nın sivil kabine sistemini kesintiye uğratmıştır.

Demokratik çöküş, genellikle demokratik bir devletten demokratik olmayan bir devlete geçiş süreci olarak kabul edilir ve Charles Tilly bu süreci “demokratikleşmeden geri dönüş” olarak adlandırmıştır.⁵ Demokratik geçiş ise bunun tam tersidir; yani demokratik olmayan bir devletten demokratik bir devlete geçiş sürecidir. İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana demokratik geçiş çalışmaları, karşılaştırmalı siyaset alanında en verimli araştırma alanı haline gelmiştir. Özellikle 1980’lerin sonlarından itibaren demokratik geçiş çalışmaları, uluslararası akademik camiada heyecan verici bir alan olarak öne çıkmıştır. Bu dönemde, *Transitions from Authoritarian Rule* (1986), *Üçüncü Dalga* (1991), *Problems of Democratic Transition and Consolidation* (1996) gibi önemli kitaplar ve *The Journal of Democracy* dizisi ortaya çıkmış; Seymour Martin Lipset, Robert A. Dahl, Barrington Moore Jr., Juan J. Linz, Alfred C. Stepan, Guillermo O’Donnell, Samuel P. Huntington, Adam Przeworski, Charles Tilly ve Larry Diamond gibi birçok seçkin akademisyen, karşılaştırmalı siyasetin bu alt alanına önemli katkılarda bulunmuştur.

Demokratik çöküş çalışmaları, temel olarak demokratik geçiş araştırmalarının bir alt alanıdır. Fakat demokratik geçiş alanındaki çoğu akademisyen ve çalışma esas olarak otoriter rejimlerden demokratik rejimlere geçişe odaklanmakta; demokrasinin çöküşüne ise görece daha az odaklanmaktadır. Bugüne kadar bu alandaki en etkili iki çalışma Juan J. Linz tarafından yürütülmüştür. Bunlardan ilki, Juan J. Linz ve Alfred C. Stepan tarafından 1978’de ortak editörlüğü yapılan *The Breakdown of Democratic Regimes*, diğeri ise Juan J. Linz ve Arturo Valenzuela tarafından ortak editörlüğü yapılan 1994 tarihli *The Failure of Presidential Democracies*’tir. Ayrıca bu alanda ülke bazlı bazı vaka çalışmaları da yapılmıştır ancak bunların etkisi sınırlı olmuştur. Dolayısıyla akademik camiada demokratik çöküşün, demokratik geçiş kadar ilgi görmediği sonucuna varılabilir.

5. Charles Tilly, *Democracy* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 51-79.

Demokratik çöküş hem akademik hem de pratik açıdan hayati öneme sahiptir. Akademik açıdan demokrasinin çöküşü önemli bir siyasal ve tarihsel olgudur. Ancak demokratik geçiş veya demokratik konsolidasyon kavramlarının aksine demokratik çöküşün sistematik bir kuramsal açıklamaya ihtiyacı vardır. Pratik açıdan bakıldığında ise 1974'te başlayan üçüncü demokratikleşme dalgası henüz sona ermemiştir. Yeni ortaya çıkan birçok demokrasi, demokratikleşme süreçlerinden bu yana demokrasi işleyişinde ciddi güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bazı ülkeler halihazırda demokratik çöküş yaşamıştır. Bazıları ise böyle bir durumla yüzleşme tehlikesi yaşamaktadır. Eğer yeni demokrasiler demokratik çöküş riskini azaltamazlarsa demokratik konsolidasyonun, diğer bir deyişle demokratik pekişmenin başarıyla sonuçlanması mümkün olmayabilir. Bu nedenle demokrasinin çöküşü üzerine yapılacak araştırmalar hem akademik hem de pratik anlamda büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışma mevcut literatüre dayanarak demokrasilerin neden çöktüğünü sistematik biçimde açıklamayı amaçlamaktadır. Birinci kısım bu araştırmaya giriş niteliğinde olup demokratik çöküşe dair genel bir teori sunmaktadır. Bu kısmın ilk bölümü demokrasinin tarihini özetlemekte, demokrasi ile demokratik çöküşü kavramsal-laştırmaktadır. İkinci kısım mevcut açıklamaların bir değerlendirmesini içermekte; üçüncü kısım alternatif bir açıklama önermekte; dördüncü kısım ise araştırma tasarımını, araştırma yöntemlerini ve vaka seçim sürecini ana hatlarıyla ortaya koymaktadır.

Demokratik çöküşün tarihi

Demokratik çöküşün tarihi, neredeyse demokrasinin tarihi kadar eskidir. Demokrasi, antik Yunan'da ortaya çıkmıştır ve Atina şehir devleti antik dünyada demokrasinin bir modeli olmuştur. Atina MÖ altıncı yüzyıldan beşinci yüzyıla kadar üç önemli siyasal reform geçirmiştir: Solon'un Reformları, Kleisthenes'in Demokratik Reformları ve Perikles'in Reformları. Bu süreçte Atina, yetiş-

kin erkek yurttaşların oy kullanma hakkına sahip olduğu, Halk Meclisi'nin (*Ekklesia*) en yüksek otorite olarak konumlandığı, 500 kişilik konseyin daimi bir yürütme organı olduğu ve halkın hukuk devleti temelinde kendi kendini yönettiği demokratik bir şehir devletine dönüşmüştür.⁶ Ünlü Atinalı siyasetçi Perikles, antik Atina demokrasisini şu şekilde tanımlamıştır:

Anayasamız demokrasi olarak adlandırılır çünkü yönetimi-mizi yalnızca azınlığın değil, çoğunluğun çıkarları doğrultusunda yürütürüz. Yasalarımız, özel uyuşmazlıklarda herkese eşit haklar tanır ancak kamusal görevlerde yükselme, büyük ölçüde liyakate dayanır ve sırayla görev devri yerine bireysel yetkinlik esas alınır. Yoksulluk, eğer kişi mütevazı koşullarına rağmen kente fayda sağlayacak yeteneğe sahipse göreve gelmesine engel değildir.⁷

O dönemde Atina, antik Yunan'ın Delos Birliği'nin lideriydi. Akdeniz kıyıları boyunca genişlemiş, ardından Atina İmparatorluğu haline gelmişti. Ancak Atina, Büyük Veba Salgını ve Peloponez Savaşı'ndaki yenilgisi nedeniyle zayıflamış, demokratik rejimi de giderek gerilemiştir. MÖ 338'de Makedonya Krallığı, antik Yunan'ı zor kullanarak fethetmiş ve antik Yunan şehir devletlerinin özerkliğini büyük ölçüde ellerinden almıştır. Böylece, dış düşmanların istilası antik Yunan demokrasisini ortadan kaldırmıştır.⁸

Dış düşmanların antik Yunan demokrasisini yıktığı gibi, iç güçler de antik Roma Cumhuriyeti'ni istikrarsızlaştırmıştır. Antik Yunan'daki doğrudan demokrasinin aksine, Roma Cumhuriyeti daha çok oligarşik bir yapıya sahipti. Ancak MÖ üçüncü yüzyıldan MÖ 27'ye kadar Roma Cumhuriyeti, güçlü bir demokratik unsura sahip karma bir yönetim biçimiydi. İki konsül, bir yıllık süre

6. David Held, *Models of Democracy*, 3. baskı (Stanford: Stanford University Press, 2006), 18-32.

7. Thukydides, *Peloponnesos Savaşları*, çev: Furkan Akderin, Belge Yayınları, 2000, İstanbul.

8. Michael Grant, *History of Rome* (Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1978).

için seçiliyordu. Senato, başlangıçta aristokrasinin tekelinde olan ancak daha sonra halk tabakasına da açılan başlıca yasama organıydı. Halk Meclisi ise halkın çıkarlarını temsil ediyor ve konsüllerini seçme, yasa çıkarma, yargıçları seçme, yargı davalarına bakma ve hatta Senato'nun aldığı kararları veto etme yetkisine sahipti. Bu yönetim biçimi modern temsili demokrasiden oldukça uzak olsa da demokratik bir yönetim için iki temel koşulu karşılıyordu: Bunlardan biri, yalnızca yetişkin erkek yurttaşlarla sınırlı olsa da yurttaşların siyasal katılımı, diğeri ise siyasal elitler arasında siyasal rekabetin varlığıydı.

Fakat Roma'nın tüm Akdeniz'i fethetmesiyle birlikte iç siyasette meydana gelen önemli değişimler Cumhuriyet'in varlığını sürdürmesini zorlaştırdı. Zenginlerle yoksullar arasındaki mücadeleler şiddetlendi, zaman zaman büyük çaplı köle ayaklanmaları ve isyanlar yaşandı, ordu giderek denetimden çıkarak yıkıcı bir güç haline geldi. Toplumsal geleneklerin değişmesiyle tevazu yerini şatafata bıraktı, yurttaşların Cumhuriyet'e olan sadakati ise yaygın yolsuzluğa yenik düştü. Sonuç olarak MÖ birinci yüzyılda Cumhuriyet çözülmeye başladı. MÖ 49'da Jül Sezar, Senato'nun onayı olmadan ordusuyla Rubicon Nehri'ni geçti ve bir anlamda, Cumhuriyet'in temellerine meydan okudu. MÖ 27'de Gaius Octavius Thurinus'a "Augustus" unvanı verilmesi ise Cumhuriyet'in sonunda monarşiye yenik düştüğü ve böylece cumhuriyetçi yönetimin tamamen ortadan kalktığı anlamına geliyordu.

Modern dünyada, Fransa 1789 ile 1871 yılları arasında iki kez demokratik çöküş yaşamıştır. Fransız tarihindeki ilk iki cumhuriyet, yani 1792'de kurulan Birinci Cumhuriyet ve 1848'de kurulan İkinci Cumhuriyet, iki Napolyon tarafından ortadan kaldırılmıştır. Birinci Napolyon, Napolyon Bonapart, 1804'te Birinci Cumhuriyet'i yıkarak Birinci İmparatorluğu kurmuş; İkinci Napolyon, III. Napolyon ise 1852'de İkinci Cumhuriyet'i yıkarak İkinci İmparatorluğu ilan etmiştir. Sadece seksen küsur yıl içinde Fransa iki demokratik çöküş ve çok sayıda rejim değişikliği yaşamış; bu durum, otoriter rejimlerden demokratik rejimlere geçişin

çoğu zaman sancılı olduğunu da kanıtlamıştır. Dolayısıyla siyasal modernleşme ve demokratikleşme süreci kolay değildir ve demokratik çöküş gerçekleşme olasılığı yüksek bir olgudur.

Yirminci yüzyılda, demokratikleşme dalgasının yükselişe geçtiği dönemde demokrasiler daha sık çökmüştür. Samuel P. Huntington, çok satan kitabı *Üçüncü Dalga*'da insanlığın üç demokratikleşme dalgası ve buna karşılık iki demokratikleşmeden geri dönüş (ters dalga) dönemi yaşadığını ileri sürmüştür. Bu iki ters dalga, çok sayıda ülkenin kısa sürede demokrasi deneyimlerini yitirdiği dönemlerdir.⁹ Huntington, üç demokratikleşme dalgası ile iki ters dalganın yaklaşık dönemlerini şu şekilde özetlemiştir:

- Birinci uzun demokratikleşme dalgası: 1828-1926
- Birinci ters dalga: 1922-1942
- İkinci kısa demokratikleşme dalgası: 1943-1962
- İkinci ters dalga: 1958-1975
- Üçüncü demokratikleşme dalgası: 1974-

Huntington'a göre, birinci ters dalga 1922'den 1942'ye kadar sürmüştür. Bu dönemde, I. Dünya Savaşı'ndan hemen önce veya sonra ortaya çıkmaya başlayan birçok yeni demokrasi, izleyen zorlu yıllarda büyük krizlerle karşılaşmıştır. 1910 ile 1931 arasında demokratik geçiş sürecine giren 17 ülkeden 13'ü, bu birinci ters dalga döneminde çökmüştür. Huntington, bu ülkelerde demokrasinin çöküşünü şu şekilde tanımlamıştır:

Birinci ters dalga, 1922'de Roma'ya Yürüyüş ve Mussolini'nin İtalya'nın kırılgan ve oldukça yozlaşmış demokrasisini kolayca ortadan kaldırmasıyla başlamıştır. On yıldan biraz uzun bir süre içinde Litvanya, Polonya, Letonya ve Estonya'daki yeni filizlenmekte olan demokratik kurumlar askeri darbelerle devrilmiştir. Yugoslavya ve Bulgaristan gibi, gerçek demokrasi deneyimi hiç olmayan ülkeler ise daha sert diktatörlük

9. Samuel P. Huntington, *Üçüncü Dalga*, çev: Ergun Özbudun, Kilit Yayınları, 2011, İstanbul.

Bir ülkede demokrasinin çökmesi milyonlarca insanın hayatını, refahını ve geleceğini etkileyen korkunç bir felakettir. Peki, bu felaketi doğuran sebepler ne ve demokrasilerin çökmesi engellenebilir mi?

Prof. Gangsheng Bao yirminci yüzyılda rejim değişikliği, iç savaş ve darbelerle sonlanan demokrasileri araştırırken hepsinde benzer bir örüntünün tekrar ettiğini gözler önüne seriyor. Siyasi kutuplaşma, beraberinde çözümsüzlüğü getiriyor ve demokrasiyi yıpratabiliyor. Siyasi kurumların kapasitesini ve işlevselliğini zayıflatan yapısal sorunlar da demokrasinin altını oyuyor. Bu iki faktör bir araya geldiğinde ise sonuç kaçınılmaz olarak bir felaket oluyor.

Demokrasiler Neden Çöker? çağımız için yerinde ve gerekli bir uyarı olduğu kadar, derinlemesine incelediği tarihi örnekleriyle de dikkat çeken, ufuk açıcı bir siyaset kitabı.

“Demokrasiler Neden Çöker? demokrasilerin neden yalnızca ‘yanlış’ kurumlar yüzünden değil, çoğu zaman ‘doğru’ kurumlara rağmen çöktüğünü ortaya koyuyor. Kurumsal açıklamaların ötesine geçen ve demokratik gerileme literatürünü yeni bir analitik düzleme taşıyan, alanın referans kitaplarından biri olmaya aday.”

– Prof. Dr. Ali Çarkoğlu, Koç Üniversitesi

Çeviren: Durmuş Bayram

